

Jukka Mustonen

Sisätautiopin emeritusprofessori,
Tampereen yliopisto
Asiantuntijalääkäri, Sisätautien vastuualue,
Tampereen yliopistollinen sairaala

Monet kirjailijat käsittelevät teoksissaan lääkäreitä (1). Kuvaukset ovat usein lääkäreitä arvostelevia, mutta arvostaviakin näkemyksiä kirjoista löytyy (2). Psykiatrit ovat usein kiinnostuksen kohteena.

Psykiatrit kirjailijoiden kuvaamana

Kuvauksia psykiatreista

Psykiatrit saattavat muistuttaa potilaitaan. Claes Andersson: ”Täytyykö olla hullu, Otto mieti, että pystyy auttamaan hullua ihmistä? Mielellään kyllä, ainakin vähäsen. Tai siitä on apua, ainakin hitunen” (*Seuraavaksi Jätkäsaari*). Erno Paasilinna: ”Psykiatrien joukossa on paljon hulluja, mikä on aivan luonnollista” (*Ruumisarkun nauvoja*). Nämä ajatukset lienevät enemmän sarkasmia kuin vakavaa pohdintaa.

Silmälääkäri Eeva Nikoskelaisen kirjassa Keltainen vaara puhutaan samasta teemasta: ”Kaikki psykiatrit taisivat olla jollain tavalla poikkeavia, ainakin ne jotka olivat käyneet läpi psykoanalyysin.” Musiikkikriitikko Seppo Heikinheimo: ”Itse asiassahan on niin, että psykiatrit ne vasta epäonnistuvatkin ihmis-suhteissaan” (*Mätämunan muistelmat*).

Aapelin romaanin Siunattu hulluus henkilö sanoo, että ”kyllä se oli totisesti viimeinen kerta, kun hän pisti nokkansa hullujenhuoneeseen, samanlaisia ovat lääkärit kuin lääkittävätkin.” Pirkko Saision satiiria: ”Kaksi ruotsalaista psykiatria tapasi toisensa aamukävelyn yhteydessä. Toinen kysyi toiselta että hur mår jag” (*Mies, ja hänen asiansa*).

August Strindbergin kuvaaman psykiatrin ajattelu kuulostaa oudolta: ”Eräs mielisairaiden lääkäri on nimenomaan laskenut hulluuden oireisiin kuuluvaksi liioitellun rakkauden eläimiin johon samalla liittyy kovasydämys omaa lajia kohtaan” (*Hullun puolustuspuhe*). Eläinaktivistit lienevät tästä asiasta eri mieltä.

Luottamuspuola

Jotkut epäilevät saavansa apua psykiatrilta. Vivica Bandler ja Carita Backström: ”Itse en usko psykiatreihin - minä uskon ystäviin, sikäli kuin ihmisellä on sellaisia” (*Vastaanottaja tuntematton*). Veijo Meri toteaa suomalaisesta perusluonteesta: ”Suomalaiset eivät usko psykologiaan, mieluummin he turvautuvat pillereihin kuin psykiatriin. Psykologia tuntuu liian heiveröiseltä kangelta, kun mennään suomalaisen kivikkoon” (*Goethen tamm*).

Professori Arne Nevanlinnan kirjassa Hjalmar on tyly arvio: ”Ainoa asia minkä hän oppi siltä tyhmältä psykiatrilta on se, että hienompi nimi muistinmenetykselle on amnesia”. Mika Waltari kuvaa alkoholistin vaimoa, joka pettyi ”valehteleisiin lääkäreihin”,

jotka kertoivat hänelle, että väkivaltaisen miehensä ”pahuus, petos, valhe ja vastuuttomuus olivat sairautta” (*Vieras mies tuli taloon*).

Psykiatrin työ

Claes Anderssonin pohtii psykiatrin työtä: ”Jotkut ihmiset tuntuvat luulevan, että psykiatrilla on ylikuonnollinen kyky nähdä röntgen- tai laserkatseellaan lähimmäistensä läpi suoraan heidän sydämeensä tai aivoihinsa kuin pieneen nukkekotiin” (*Kaksitoista vuotta politiikassa*). Suorasukaisesta psykiatrista kertoo John Irvingin: ”Psykiatrin päämääränä oli selvittää potilaan pää, siihen päästiin tavallisesti heittämällä sotkut sikseen. Sehän se on näppärin tapa selvittää asioita” (*Carpin maailma*).

Jörn Donner vertaa psykiatrien työskentelyä Ingmar Bergmanin elokuvaan: ”Se että J tulee ajatelleeksi New Yorkia

johtuu psykiatrien, shrinks, runsaasta määrästä Amerikan itärannikolla, ja siitä kuinka he käsittelevät (vatvovat, sanoisi joku) ihmissielua ja ihmisten tekoja juuri niin kuin tehdään lukuisissa Bergmanin elokuvissa” (Bergman: muistelma).

Joni Skiftesvik kertoo Oulussa toimineesta psykiatrista: ”Piirimielisairaalan kuuluisa ylilääkäri Kondrad von Baghin sanottiin tekevän alituisen itkevistä ihmisistä nauravia, ihan hohottavia, ja jopa seinähulluista työkelpoisia, ainakin kotitöihin pystyviä” (*Finlandia City*). Ville Kivimäen teos Murtuneet mielet käsittelee viime sotiemme aikaisten psykiatrien työtä maassamme toimineissa sotilaiden hoitopaikoissa. Psykiatrikunnalla oli valtava työtaakka, koska heitä oli tuolloin alle 60. Sotapsykiatrina toimi vain yksi nainen, Inkeri Kijanen.

Thomas Mannin *Taikavuoren* lääkäri

Krokowski ”harjoittaa potilaiden sielun erittelyä” tuberkuloosi-parantolassa. Työmaata hänellä riittikin, koska ”täysin tervettä ihmistä en ole vielä milloinkaan tavannut.” Krokowski piti myös luentoja, aiheena olivat ”puhe oudoista hengenilmiöistä, hypnotismista ja unissa kävelemisestä, telepatiasta, kaksista kasvoista ja hysterian ihmeistä.”

Epätavallisia työtehtäviä

Psykiatrien epätavallisista työtehtävistä kertoo Merete Mazzarella: ”Vuonna 1979 muuan firenzeläinen psykiatri, joka oli tutkinut satakunta pyörtymissillään olevaa, pahoinvoivaa turistia, alkoi puhua Stendhalin syndroomasta sairautena, joka voi iskeä taidearteille altistuneisiin ihmisiin” (*Ainoat todelliset asiat*). Kirjailijanimellä Stendhal tunnettu henkilö oli ranskalainen Marie-Henri Beyle, joka eli vuosina 1783-1842. Kirjassaan *Hurmio* Anna Kortelainen

käsittelee Stendhalin elämää ja nimeään kantavaa oireyhtymää.

Mazzarella kuvaa toistakin erikoista mielenhäiriötä: ”Japanissa jotkut psykiatrit ovat erikoistuneet hoitamaan turisteja, jotka ovat pettyneitä hartaasti odottamiinsa Euroopan matkoihin. Tällaisia psykiatreja tarvittaisiin varmasti myös muualla.” Japanilaisturistien Pariisissa kokemasta kulttuurishokista on käytetty myös nimitystä Pariisin syndrooma. Esiintyyköhän japanilaisilla psyykkisiä ongelmia Suomen Lappiin suuntautuvien matkojen jälkeen?

Psykoanalyttikot

Psykoanalyttikko pohdiskelee unen merkitystä Tito Collianderin kirjassa *Alku*: ”Unissa me toteutamme tosi minäämme, valvetilassa me valetelemme. Kaikki mitä ei sanota julki, mitä ei edes uskalleta ajatella – se on meidän tosi minämme.” Saul Bellowin mukaan ”kuuluu psykoanalyttikko Reik sanoi, että ajatusmurha päivässä pitää psykiatrin loitolla” (*Ravelstein*). Theodor Reik oli itävaltalais-saksalainen psykoanalyttikko, joka toimi 1900-luvun alkupuolella ja tunsikin henkilökohtaisesti Sigmund Freudin.

Musiikkimies Ralf Gothóni pohtii kiinnostavalla tavalla psykoanalyttikon työtä: ”Miten vaikeaa onkaan psykoanalyttikon saada potilaansa avautumaan toivomaansa suuntaan, sillä hänet täytyy ensin ”nähdä”. Musiikissa opettaja voi sentään suoraan ”kuulla” jotakin olennaista ihmisen sisimmästä” (*Luo-va hetki*).

Paavo Rintala kertoo maailman muutoksesta: ”Keski- ja yläluokan naisilla ei ollut omaa päiväunelmalehdistöä juuri nimeksikään nykyiseen verrattuna. Isoäitimme eivät voineet käydä kerran viikossa hovipsykiatrin tai ikioman analyttikkonsa terapialohduttelussa.

He joutuivat kuvailemaan tunnetilojansa yksinkertaisilla maalaisjärkisillä sanoilla, samoilla joita jo heidän äitinsä olivat käyttäneet” (*Nahkapeitturien linjalla*).

Muut lääkärit ja psykiatrit

Muita lääkäreitä on verrattu psykiatreihin. Riikka Pulkkinen *Raja*: ”Lääkärillä oli tuuhea parta niin kuin psykiatreilla halvoissa televisioelokuviissa.” Maiju Lassilan *Liika Viisas* pohtii, että ”viisaustieteen tohtorin alaan ne semmoiset sairaudet kuin hulluudet ja muut pää- ja viisauksivaivat kuuluvat, eikä ruumiinlääkäreiden ja hammastohtorien.” Ulla-Lena Lundbergin *Marsipaani-tilaassa* todetaan, että ”jotkut lääkärit lukevat psykiatriaa pystyäkseen ratkaisemaan omat ongelmansa.”

Eeva Joenpelto kertoo lääkäreiden ennakkoluuloista psykiatreja kohtaan: ”Vaikka taisi hän käydä jonkun psykiatrin luona kun niitäkin maailman vit-sauksia lääkärikunnan harmiksi silloin jo alkoi olla” (*Avoim, hellä ja katumaton*). Historian havinaa on myös Aapelin *Siu-natussa hulluudessa*: ”Elmerillä varmasti on hyvä olla siellä hullujenhuoneessa, kun siellä ovat ne erikoistohtorit ja muut, jotka kyllä Vilippuksen mielestä ovat siellä aivan suotta, sillä pitäisi kait sitä hulluille kelvata samanlaisten lääkärin kuin täysjärkisillekin.”

Kirjailijat potilaina

Monet kotimaiset kirjailijat Aleksis Kivestä alkaen ovat saaneet hoitoa mielenterveysongelmiinsa. Panu Rajalan mukaan Mika Waltari ”oli sotien ja työuupumusten aiheuttaman ylipäätöksen ja unettomuuden vuoksi Kamion sairaalassa ja myöhemmin melko usein säännöllisesti psykiatrisessa hoidossa” (*Noita palaa näyttömölle*). ”Sitten olin itse joutunut ensimmäisenä sivi-

litalvenani itsemurhayrityksen takia Hatanpään mielisairaalaan”, muistelee Kalle Päätalo (*Pöhlökanto Iijoen törmästä*). Muita esimerkkejä ovat Väinö Linna ja L. Onerva sekä Juha Hurme, joka kirjassaan *Hullu* kertoo hoitojaksostaan suljetulla osastolla.

Lopuksi

Yleiset ennakkoluulot ja pelot heijastuvat kirjallisuudessa. Lars Sundin kirjan *Missä musiikki alkoi* eräs henkilö oli ”varttunut mielisairauden pelon varjossa: hänen lapsuudessaan mielisairautta oli pidetty pahempina asiana kuin keuhkotautia tai syöpää. Mielisairautta ympäröi häpeä, joka ei langennut ainoastaan sairaan itsensä vaan koko perheen ylle, sillä laajalti levinneen käsityksen mukaan mielisairaudet olivat periytyviä.” Näistä käsityksistä lienevät psykiatritkin saaneet osansa kirjailijoiden tuotannossa.

Menneinä aikoina psykiatrien joukossa oli kenties omituisiakin persoonia, joista jotkut kirjailijat ovat luoneet stereotyyppisiä ja karikatyyrisiä hahmoja. Aiemmin useimmat psykiatrit olivat miehiä, niin ovat useimmat kirjojen kuvaamat psykiatritkin. Kirjailijoiden näkemyksiä naispsykiatreista jäämme odottamaan.

Kirjallisuus:

1. Mustonen Jukka. Paistettu sipuli auttaa paiseissa. Kustannus HD, Loimaa 2018
2. Mustonen Jukka. Mitä kirjallisuus kertoo lääkäreistä. Suomen Lääkärelehti 34/2020: 1646-1647